

СОЦІОКУЛЬТУРНА АНІМАЦІЯ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Возна Ю.В. Соціокультурна анімація у контексті соціально-педагогічної діяльності. У статті автор аналізує значення та роль соціокультурної анімації як соціалізуючого чинника соціального середовища у контексті соціально-педагогічної діяльності; визначає зміст понять "соціокультурна анімація", "соціально-педагогічна діяльність", "соціалізація"; акцентує увагу на ефективності впровадження соціокультурної анімації у виховний процес за умови здійснення соціально-педагогічної діяльності; обґрунтовує доцільність і необхідність впливу на особистість в особистісно-середовищному контексті; визначає соціально-педагогічну діяльність як потужний механізм реалізації соціокультурної анімації.

Ключові слова: соціалізація, соціокультурна анімація, соціально-педагогічна діяльність, культурно-дозвілєва діяльність, соціальна педагогіка.

Возная Ю.В. Социокультурная анимация в контексте социально-педагогической деятельности. В статье автор анализирует значение и роль социокультурной анимации как социализирующего фактора социальной среды в контексте социально-педагогической деятельности; определяет содержание понятий "социокультурная анимация", "социально-педагогическая деятельность", "социализация"; акцентирует внимание на эффективности внедрения социокультурной анимации в воспитательный процесс при условии осуществления социально-педагогической деятельности; обосновывает целесообразность и необходимость воздействия на личность в личностно-средовом контексте; определяет социально-педагогическую деятельность как мощный механизм реализации социокультурной анимации.

Ключевые слова: социализация, социокультурная анимация, социально-педагогическая деятельность, культурно-досуговая деятельность, социальная педагогика.

Актуальність теми дослідження. Сучасне суспільство характеризується посиленням уваги до потреб та можливостей самовираження кожної людини. Це актуалізує необхідність пошуку інноваційних підходів до здійснення ефективної соціалізації сучасної

молодої людини, аналізу теоретичних положень і практичних способів педагогізації соціуму та посилення виховного впливу соціального середовища засобами соціокультурної анімації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових праць, присвячених соціально-культурній анімації, варто відзначити ґрунтовні дослідження Аріарського М., Войзард М., Кордеса К. та Ібрагіма Г., Мамбекова Є, навчальні посібники Килимистого С., Стафійчука В., Прієзжевої Є., Ярошенка М., наукові статті Божук Т., Волик Л., Сокол Т., Стратілатової І., Тарасова Л. та інших. Теоретичному і практичному аналізу питань співпраці соціальних інститутів у вирішенні проблем виховання і соціалізації молоді людини присвячені праці вітчизняних, зокрема (О. Безпалько, Р. Вайноли, О. Вакуленко, А. Капської, М. Лукашевича, Л. Міщик та ін.), а також зарубіжних вчених (М. Гурьянової, Ф. Зайбель, Б. Мандея, А. Муравйов-Апостола, Е. Торай, К. Франер, Б. Хамфріса, Ф. Шервіша та ін.). Проблема ролі й місця соціально-педагогічної діяльності в інтеграції виховних зусиль сучасного суспільства з метою соціалізації учнівської молоді знайшла відображення у працях українських дослідників А. Бойко, Ж. Петровича, Ю. Поліщука, О. Феоктистової, Н. Чернухи та інших.

Незважаючи на наявний доробок, у науці відсутні праці, присвячені систематизації теоретичних концептів анімації у контексті соціально-педагогічної діяльності.

Метою статті є теоретичне обґрунтування змісту та ролі соціокультурної анімації як соціалізуючого чинника соціального середовища у контексті соціально-педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Соціально-культурна анімація – один з найбільш інтенсивно розвиваючих напрямків сучасної соціально-культурної діяльності, який передбачає реалізацію програм творчої реабілітації, активного культурно-розвиваючого відпочинку, соціально-психологічної консолідації суспільних груп на основі цінностей культури. Це особливий вид соціально-культурної діяльності громадських груп і окремих індивідів, що ґрунтується на сучасних технологіях (соціальних, педагогічних, психологічних, культуротворчих та ін), які забезпечують подолання соціального та культурного відчуження [8, с. 19]. У контексті нашого дослідження доречним є аналіз поняття «культурно-дозвіллевої діяльності», яке сучасною наукою розглядається як одна зі сфер реалізації соціально-культурної діяльності в цілому, де акумулюються накопичені суспільством культурно-духовні і матеріальні цінності та за допомогою соціально-педагогічних технологій реалізуються в процесі соціальної взаємодії [2, с. 19]. Вчені у галузі педагогіки дозвілля культурно-дозвіллеву діяльність визначають як: процес освоєння людиною світу; як колективний та індивідуальний спосіб життєдіяльності людей, в основі якого лежить багатостороння діяльність; як спеціалізовану підсистему духовно-культурного життя суспільства, яка функціонально об'єднує соціальні інститути, що забезпечують виробництво, споживання, збереження і поширення культурних цінностей; як сферу життєдіяльності, яка відкриває

унікальні умови формування внутрішнього світу, підвищення культури та всебічного розвитку особистості; як засіб розкриття і реалізації сутнісних сил людини [2, с. 24].

Незважаючи на досить різні тлумачення поняття "анімація", вченими наголошується на інноваційності цієї технології, її спрямуванні на процес оптимізації міжгрупових та міжособистісних взаємовідносин, головними засобами покращання якого є духовне спілкування, духовне просвітництво та духовне подвижництво [4]. Головними завданнями анімації у сфері дозвілля вченими одноставно визначається створення умов, спрямованих на розвиток (соціальний, духовний, фізичний) людини, а також вияв і використання соціально-культурних технологій та методів, за допомогою яких можна сприяти подоланню негативних проявів та особистісному удосконаленню.

Особливою сферою діяльності, де ведуться наукові дослідження з проблем соціокультурної анімації, є соціальна педагогіка. Тут суть педагогічної анімації розглядається як сукупність педагогічно організованих взаємодій соціального педагога і вихованця в дозвіллевій сфері, за допомогою яких задовольняються і розвиваються оздоровчо-відпочинкові, культурно-освітні, культурно-творчі потреби і інтереси, створюються умови для формування соціальної активності особи, здібної до перетворення навколишньої дійсності. Даний напрям дослідження пропонує такий підхід до визначення функцій педагогічної анімації: • релаксація – відновлення витраченої енергії, психосоматичне розслаблення, відпочинок, емоційна розрядка; • комунікація – спілкування і взаємодія; • когнітивізація – відкриття нового; • креативізація – творчий розвиток у дії, в русі. Підкреслюючи творчу природу аніматорської діяльності і необхідність формування нових професійних якостей соціального педагога-аніматора, дослідники акцентують свою увагу на його "харизматичних" якостях і здібностях, а саме: можливості впливати на вихованців, надихати, активізувати їх участь у процесі спілкуванні тощо [6].

У контексті нашого дослідження доречним є акцентування уваги на ефективності впровадження соціокультурної анімації за умови здійснення соціально-педагогічної діяльності. Тому варто надати характеристику понять "соціалізація" та "соціально-педагогічна діяльність".

Соціалізація трактується нами як багатогранний і складний процес, пов'язаний з оволодінням особистістю знаннями, суспільним досвідом, формуванням загальноцивілізаційних ціннісних орієнтацій, засвоєнням норм, принципів і правил людського співжиття, актуалізацією особистісного життєвого і професійного самовизначення, що сприяє формуванню власної соціальної позиції й передбачає успішну інтеграцію в соціальне середовище та реалізацію себе як активного творчого суб'єкта соціальної дійсності [1, с. 118].

Виникнення й оформлення соціально-педагогічної діяльності (СПД) як феномену сучасного суспільства зумовлене всім ходом історико-педагогічного процесу становлення і розвитку соціально-педагогічних послуг.

У трактуванні В. Нікітіна соціально-педагогічна діяльність «полягає в забезпеченні освітньо-виховними засобами спрямованої соціалізації особистості». У соціально-педагогічну діяльність «входять процеси освіти, навчання і виховання, інтеріоризації та екстеріоризації соціокультурних програм і соціальної спадщини» [1, с. 56].

Нам імпонує визначення соціально-педагогічної діяльності О. Кузьменка, який трактує її як вид діяльності, яка спрямована на «створення соціально-економічних, організаційних, правових умов для соціального становлення та розвитку молодих громадян, найповнішої реалізації їх потреб та інтересів» [1, с. 58]. Отже соціально-педагогічна діяльність є складним і багатограним поняттям. Щоб у повній мірі усвідомити її складові необхідно, на думку Л. Нікітіна, «оволодіти теоретичними підходами у розумінні суспільства, різноманітних видів його діяльності» [1, с. 61].

У процесі розвитку соціальної педагогіки все більше викристалізовується ідея теоретичного обґрунтування і практичної реалізації інтегративної, цілісної концепції вдосконалення соціальних умов і відносин, спрямованих на створення оптимальних умов життєдіяльності і життєвої реалізації індивідів.

Перед соціальною педагогікою в сучасних умовах поставлене завдання ліквідувати педагогічну замкнутість загальноосвітньої школи, спрямувати її роль і функції на педагогічний аналіз соціального життя і формування конструктивного впливу соціуму на особистість. Соціальна педагогіка має прагнути враховувати конкретні умови соціального середовища, впливати на взаємодіючі структури в соціумі, місце і роль людини в цих умовах, її діяльність в конкретному середовищі.

Як сфера практичної діяльності соціальна педагогіка завжди розглядає «особистість в середовищі», «особистість в ситуації», в певних соціальних, культурно-історичних умовах; обґрунтовуючи доцільність і необхідність впливу на особистість в конкретних певних культурно-історичних умовах життя суспільства, в особистісно-середовищному контексті.

Тому саме в особистісно-середовищному контексті соціально-педагогічна діяльність є потужним механізмом реалізації соціокультурної анімації.

Нам імпонують дослідження педагогічної анімації у контексті французької моделі педагогіки середовища.

На думку французького педагога Р. Торайя, педагогічна анімація має охоплювати усі сфери життєдіяльності молодої людини і формувати її загальну культуру. Вона покликана формувати у молодій людини віру в свої сили і можливості, активізувати процеси самопізнання, самовизнання, самовиховання, формувати гуманний стиль відносин у суспільстві [1, с. 85].

У Франції поруч з професійними фахівцями у соціумі працює чисельна армія добровільних і тимчасових працівників, серед яких є працівники профспілок, асоціацій, суспільно-виховних культурних закладів, бібліотек, музеїв, працівники дитячих таборів, лідери громадських і політичних рухів,

об'єднань, тренери спортивних клубів, керівники художньої самодіяльності, технічних клубів, тощо.

Практика різних країн свідчить, що чим більш комплексною є модель соціально-педагогічної діяльності в соціумі, чим ширшим є коло вирішуваних нею завдань, напрямів діяльності і охоплених категорій населення, тим вищою є її ефективність.

Серед основних, базових положень узагальненої моделі соціальної/соціально-педагогічної діяльності в соціумі у західноєвропейських країнах є пріоритет особистості, її потреб, інтересів і запитів, створення оптимальних умов для самопізнання, самовизначення, життєвої і професійної реалізації.

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить про доцільність осмислення і практичного впровадження в умовах нашого суспільства такої моделі соціально-педагогічної діяльності, яка б, поряд з інституційним, передбачала і територіальний принцип, максимально наближений до умов життя, потреб і проблем кожної молодої людини, взаємовідносин дорослих і дітей, людей різного віку, професій, поколінь, до соціокультурного мікросередовища.

Аналіз наукових досліджень дозволяє нам виокремити пріоритетні напрями анімації як соціокультурної практики:

Анімація у роботі із соціально незахищеними верствами населення найефективніше використовується в клубах, творчих гуртках, групах взаємопідтримки, і дозволяє зробити життя людини духовно змістовнішим, багатогранним, забезпечити доступ для залучення до культури і різноманітних форм творчої діяльності, подолати соціально-культурне відчуження та відчуття власної неповноцінності. Мета соціально-культурної анімації – емоційно-смісловий розвиток людини – досягається завдяки використанню методів залучення людини до предметної (через заняття художньою творчістю, спортом, суспільно-корисну діяльність) та рефлексивної діяльності (усвідомлення, діалог, осмислення) [4]. Анімація в закладах культури. Наприклад, у сучасному світі функція театру вже не обмежується аналізом тексту та його сценічного інтерпретування, а будь-яка інновація може бути сприйнята лише за умови підготовки публіки до театрального мистецтва [3]. Театр перетворюється на багатофункціональний культурно-просвітницький заклад, в якому завдяки синтезу різних видів мистецтв (літератури, живопису, музики, танцю, скульптури, пантоміми, драми) створено оптимальні умови для зародження та становлення театральної анімації. Театральна анімація спрямована на розвиток емоційно-чуттєвої сфери людського "Я", занурення в культуру, метою якого є самореалізація та формування соціально відповідальної людини. Головним принципом філософії театральної анімації є принцип залучення глядача у процес підготовки спектакля [7, с. 30]. Рекреаційна анімація передбачає комплекс культурно-розважальних програм у поєднанні із лікувально-оздоровчими у межах рекреаційно-туристичного закладу. Внаслідок розвитку рекреаційної анімації, в туристичних та готельних комплексах удосконалюється соціально-культурне обслуговування, що включає

дозвіллеві програми, спрямовані на відпочинок та розваги; культурно-мистецькі проекти (від відвідування фестивалів, карнавалів, театралізованих дійств та національних свят до активної участі), спортивні змагання.

Шкільна анімація є складовою педагогіки дозвілля і спрямована на допомогу особистісному самовираженню шляхом використання ігрових, театралізованих та психотерапевтичних методів. Основними принципами "активного" виховання є: врахування ритму життя кожної людини та її індивідуальних можливостей; врахування бажань індивіда та стимулювання нових мотивацій і потреб; допомога у самостійному виборі різних видів анімаційної діяльності; дотримання поваги та рівності у роботі з дітьми; визнання дитини повноцінною особистістю із своїми бажаннями, потребами, правом власного вибору; фізична, інтелектуальна та емоційна участь дитини в анімаційній діяльності [7, с. 68-70].

Значимість та ключова роль соціокультурної анімації у сучасному суспільстві зумовлена тими функціями, які вона здатна вирішувати. Зазначимо основні функції соціокультурної анімації:

- функція адаптації та участі, що має на меті ефективну соціалізацію та пристосування людини до численних змін навколишнього світу, усунення або пом'якшення соціальних конфліктів, попередження стресів;

- функція рекреаційна, пов'язану з відновленням та розвитком фізичних сил людини, організацією дозвілля населення та цілеспрямованим культурним розвитком особистості;

- функція виховна (анімація відіграє роль додаткової школи, поглиблюючи відповідні знання та культурні інтереси індивіда);

- функція коригувальна, що вивільняє людину від щоденної фізичної та психічної втоми, перекриває психологічні вади, виховні та культурні недоліки;

- функція критична та стабілізаційна, яка сприяє пошуку нових взаємовідносин між індивідами та групами, нових стилів життя, що стимулюють становлення демократії та полікультурності суспільства.

Характерними вимогами до здійснення анімаційної діяльності, обумовленими специфікою дозвілля, є: здійснення у вільний час; добровільність, активність та ініціативність участі в анімаційній діяльності; врахування національно-етнічних та регіональних особливостей і традицій; наявність попередньої підготовки людини до споживання культурних послуг та розваг.

Зважаючи на все вищезазначене, враховуючи потужний соціалізуючий вплив соціокультурної анімації, можна з упевненістю стверджувати, що соціокультурна анімація повинна стати тим особистісним орієнтиром, який сприяє збереженню позитивних переконань, сприйняттю нових ідей, збереженню незалежності думок, здатності адаптуватися до зовнішніх обставин. Ключові професійні завдання соціального педагога-аніматора полягають в тому, щоб: створити умови, у ході яких особистість прагнула б долучитись до культури; допомогти встановити доброзичливі стосунки в групі; стимулювати особистість до творчої діяльності, самоактуалізації. При

цьому він виступає не як керівник групи, а лише у ролі консультанта чи помічника, що допомагає створювати умови для пробудження думок, прийняття рішень та реалізації дій. Він повинен ефективно реалізувати процес соціалізації особистості, її гармонійної інтеграції з суспільством та світом. [5, с. 67].

На жаль, в сучасній Україні відсутня спеціальна система з підготовки соціокультурних аніматорів будь-якого профілю, тому ми можемо звернутися до можливості запозичення досвіду анімаційної діяльності інших країн Європи і Америки та розумного її використання в найкращих традиціях української педагогіки.

Висновки. Проведений теоретичний аналіз психолого-педагогічних наукових джерел, дають нам підстави стверджувати, що соціокультурна анімація є надзвичайно потужним соціалізуючим засобом у здійсненні соціально-педагогічної діяльності. Науковий інтерес визначається, перш за все, феноменальністю явища анімації як діяльності, направленої на формування внутрішнього світу людини.

Отже, у соціально-педагогічному контексті соціокультурна анімація передбачає створення спеціально організованого соціально-педагогічного середовища й цілеспрямованого впливу з метою забезпечення оптимальних соціально-педагогічних умов для пізнання й осмислення молодого людиною соціально-економічно-екологічних явищ, культурних і духовних надбань людства, формування пріоритету загальноцивілізаційних цінностей, засвоєння та реалізації діяльнісно-поведінкового аспекту, що передбачає дотримання норм і правил співжиття, і діяльність, спрямовану на осмислене життєве і професійне самовизначення та реалізацію окреслених планів і програм особистісної самореалізації, підготовку до самостійного життя.

Список використаних джерел

1. Возна Ю. В. Соціалізація учнівської молоді в процесі функціонування соціально-педагогічного комплексу: дис... кандидата пед. наук: 13.00.05 / Ю. В. Возна. – Київ, 2012. – 276 с.
2. Киселева Т. Г., Красильников Ю. Д. Социально-культурная деятельность: Учебник. – М.: МГУКИ, 2004. – 539 с.
3. Пави П. Словарь театра / П. Пави. Пер. с фр. – М.: Прогресс, 1991. – 504 с.
4. Тарасов Л. В. Организация анимационного процесса в учреждении культуры с целью преодоления отчуждения молодых инвалидов от общества / Тарасов Л. В. // Науки о культуре: современный статус: Сборник текстов докладов межвузовской научно-практической конференции молодых ученых / Под. ред. Жарковой Л. С., Черниченко В. И. – Ч. 1. – М.: МГУКИ, 2003. – 212 с.
5. Тарасов Л. В. Социокультурная анимация: истоки, традиции, современность / Л. В. Тарасов. – М.: ЦСА «Одухотворение». – 2008. – 129 с.

6. Шульга І. У. Підготовка соціального педагога до професійної педагогічної аніматорської діяльності. Дис. ... канд. пед. наук. – Новосибірськ, 2002. – 287 с.

7. Ярошенко Н. Н. Социально-культурная анимация: Учеб. пособие / Московский гос. ун-т культуры и искусств. Рязанский заочный ин-т (филиал). – М., 2000. – 109 с.

8. Ярошенко Н. Н. Социально-культурная анимация: Уч. пособие. Изд. 2-е. – М., 2005. – 126 с.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Vozna Yu. V. Sotsializatsiia uchnivskoi molodi v protsesi funktsionuvannia sotsialno-pedahohichnoho kompleksu: dys... kandydata ped. nauk: 13.00.05 / Yu. V. Vozna. – Kyiv, 2012. – 276 s.

2. Kyseleva T. H., Krasyl'nykov Yu.D. Sotsyalno-kulturnaia deiatelnost: Uchebnyk. – M.: MHUKY, 2004. – 539 s.

3. Pavy P. Slovar teatra / P. Pavy. Per. s fr. – M.: Prohress, 1991. – 504 s.

4. Tarasov L. V. Orhanyzatsiia anymatsyonnoho protsesa v uchrezhdennyy kultury s tseliu preodoleniia otchuzhdeniia molodykh ynvalydiv ot obshchestva / Tarasov L. V. // Nauky o kulture: sovremennyyi status: Sbornyk tekstov dokladov mezhvuzovskoi nauchno-praktycheskoi konferentsyy molodykh uchenykh / Pod. red. Zharkovoi L. S., Chernychenko V. Y. – Ch. 1. – M.: MHUKY, 2003. – 212 s.

5. Tarasov L. V. Sotsyokulturnaia anymatsyiia: ystoky, tradytsyy, sovremennost / L. V. Tarasov. – M.: TsSA «Odukhotvorenye». – 2008. – 129 s.

6. Shulha I. U. Pidhotovka sotsialnoho pedahoha do profesiinoi pedahohichnoi animatorskoi diialnosti. Dys. ... kand. ped. nauk. – Novosybirsk, 2002. – 287 s.

7. Iaroshenko N. N. Sotsyalno-kulturnaia anymatsyiia: Ucheb. posobyie / Moskovskiyi hos. un-t kultury y yskusstv. Riazanskiy zaochnyi yn-t (fylyal). – M., 2000. – 109 s.

8. Iaroshenko N. N. Sotsyalno-kulturnaia anymatsyiia: Uch. posobyie. Yzd. 2-e. – M., 2005. – 126 s.

Vozna Y.V. Sociocultural animation in the context of social and educational activities. The author analyzes the importance and role of sociocultural animation as a socializing factor of the social environment in the context of social and educational activities; defines the meaning of "sociocultural animation", "social and educational activities," "socialization"; focuses on the effectiveness of the implementation of sociocultural animation in the educational process is subject to the implementation of social and educational activities; proves

the feasibility and necessity of the impact on the individual in personal-environmental context; determines the sociopedagogical activity as a powerful mechanism for the implementation of sociocultural animation.

Key words: socialization, sociocultural animation, social and educational activities, cultural and recreational activities, social pedagogy.